

Justitiedepartementet

Utredningsuppdrag om förbud mot kusinäktenskap

Sammanfattning

En utredare ges i uppdrag att ta fram ett förslag till förbud mot äktenskap mellan kusiner. Syftet är att skapa en uppdaterad och ändamålsenlig reglering som motverkar hedersförtryck och äktenskap som ingås till följd av påtryckningar eller annan påverkan.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2024.

Ett förbud mot kusinäktenskap kan bidra till att motverka hedersförtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck innebär att människor, främst flickor och kvinnor men även andra, begränsas i sina liv och utsätts för våld och påtryckningar i syfte att upprätthålla gemensamma normer och värderingar. Att leva i en hederskontext innebär att det finns förväntningar och krav på att familjens, släktens eller ett större kollektivs intressen ska sättas framför individens. Ett exempel är att valet av partner kan vara en angelägenhet för flera i stället för ett individuellt val. Arrangerade äktenskap har inte sällan starka inslag av påverkan från t.ex. slakten och det kan vara svårt för såväl den utsatte som utomstående att avgöra om det är fråga om ett tvångs-äktenskap, eftersom det kan inte sällan rör sig om subtila påtryckningar eller annan påverkan.

I Sverige ska ingen behöva ingå äktenskap mot sin vilja och under det senaste decenniet har en rad lagstiftningsåtgärder vidtagits för att säkerställa detta. År 2014 kriminaliserades äktenskapstvång och vilseledande till äktenskapsresa (då vilseledande till tvångsäktenskapsresa) samt försök och förberedelse till äktenskapstvång. Samtidigt slopades möjligheten för den

som är under 18 år att gifta sig. År 2019 infördes ett förbud mot att erkänna utländska barnäktenskap och år 2020 infördes ett särskilt barnäktenskapsbrott. Trots dessa åtgärder finns det unga i Sverige som lever i en hederskontext och som upplever att de har begränsade möjligheter att själva välja partner. Inte minst i ljuset av att det under senare år förekommit en ökad inflyttning från länder där hederstraditioner är vanligare har diskussionen om huruvida den svenska lagstiftningen erbjuder ett tillräckligt skydd fortsatt.

I 2 kap. 3 § äktenskapsbalken finns regler om hinder mot äktenskap mellan nära släktingar. Enligt reglerna får äktenskap t.ex. inte ingås mellan dem som är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller är helsyskon. Dessa regler innebär alltså inte något förbud mot kusinäktenskap. När kusiner ingår äktenskap med varandra kan det finnas en särskild risk för att äktenskapet är föranlett av påtryckningar, hedersstrukturer och i värsta fall tvång. Kusinäktenskap är tillåtet i många länder och äktenskap mellan kusiner är vanligare i andra delar av världen än i Sverige. En uppskattning är att närmare tio procent av alla äktenskap i världen är äktenskap mellan kusiner eller kusinbarn. Mot bakgrund av att många personer från länder där kusinäktenskap är vanligt förekommande ansökt om uppehållstillstånd i Sverige under de senaste årtiondena har frågan fått ökad aktualitet. Ett förbud mot äktenskap mellan kusiner skulle kunna fungera som ett komplement till de straffrättsliga reglerna om äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott och även i övrigt bidra till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Forskningsresultat talar vidare för att det finns ökade medicinska risker när kusiner får barn med varandra, särskilt i släkter där kusinäktenskap förekommit i flera generationer. Det kan i sammanhanget noteras att den norska regeringen nyligen har skickat ett lagförslag om att införa förbud mot kusinäktenskap på remiss. Syftet med förslaget anges vara att motverka hälsoskador hos barn.

Uppdragsbeskrivning

En utredare ges i uppdrag att analysera behovet av och förutsättningarna för samt lämna förslag till ett förbud mot kusinäktenskap i äktenskapsbalken. Som underlag för detta behövs en kartläggning av förekomsten av äktenskap mellan kusiner och av vilken roll sådana äktenskap spelar i sammanhang där hedersförtryck förekommer. Även resultat från forskning om medicinska risker när biologiska släktingar, särskilt kusiner, får barn tillsammans och andra konsekvenser av kusinäktenskap bör redovisas.

Det finns regler i äktenskapsbalken som reglerar situationen när ett äktenskap har ingåtts trots att det förelåg äktenskapshinder. I de flesta fall har en make rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid och i vissa fall får även allmän åklagare föra en sådan talan. Det behöver övervägas vad som ska gälla om två kusiner ingår äktenskap trots att det inte är tillåtet.

Globaliseringen har medfört att familjer i allt större utsträckning rör sig över gränserna. Det svenska regelverket behöver förhålla sig till – och erbjuda förutsebarhet för – personer som flyttar hit från andra länder. När ett förbud mot kusinäktenskap ska införas i Sverige behöver det övervägas vad som ska gälla för kusinäktenskap som har ingåtts i ett annat land. Det finns skäl som talar för att ett utländskt äktenskap, som inte hade kunnat ingås i Sverige ska vägras erkännande. Det gäller särskilt om syftet med att ingå äktenskapet utomlands har varit att kringgå det svenska regelverket. Äktenskapet står för juridisk, och i vissa fall ekonomisk, trygghet och ett haltande rättsförhållande som innebär att ett äktenskap är giltigt i ett land men inte erkänns i ett annat kan medföra rättsosäkerhet och negativa konsekvenser för parterna. Det finns risk för att kvinnor och barn drabbas särskilt hårt i en sådan situation. Vid övervägandet om vad som ska gälla för utländska kusinäktenskap behöver därför konsekvenserna för enskilda – inte minst kvinnor – beaktas. Att inskränka enskildas rätt att ingå äktenskap och att begränsa möjligheterna att erkänna äktenskap ingångna utomlands är ingripande åtgärder. Det är därför viktigt att regleringen är balanserad och proportionerlig. Reglerna måste vara förenliga med grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen och den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. I detta sammanhang bör också eventuella konsekvenser för barn beaktas utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

När ett förslag till förbud mot kusinäktenskap tas fram är det naturligt att även se över regleringen i äktenskapsbalken om hinder mot äktenskap mellan andra nära släktingar. Som framgår ovan får äktenskap inte ingås mellan dem som är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller är helsyskon. Halvsyskon får vidare ingå äktenskap med varandra efter tillstånd av länsstyrelsen. Reglerna bygger på biologiskt släktskap men ett adoptivförhållande likställs med släktskap. Detta innebär bland annat att det finns hinder mot äktenskap mellan ett adoptivbarn och adoptivförälder, medan äktenskap mellan adoptivbarn och adoptivföräldrarnas biologiska

barn får ingås efter tillstånd. Det finns inget hinder mot att gifta sig med en förälders syskon. Det bör övervägas om dessa regler behöver justeras för att skapa en följdriktig och konsekvent reglering som speglar moderna förhållanden.

Utredaren ska därför

- inhämta faktaunderlag om orsaker till och effekter, såväl medicinska som samhällsliga, av kusinäktenskap och, i den mån det behövs för uppdraget, äktenskap mellan andra nära släktingar,
- analysera behovet av och förutsättningarna för ett förbud mot kusinäktenskap,
- lämna förslag till ett förbud mot kusinäktenskap i äktenskapsbalken,
- bedöma om särskilda regler om äktenskapsskillnad bör gälla om ett äktenskap har ingåtts mellan kusiner trots att det inte är tillåtet,
- ta ställning till vilken verkan kusinäktenskap som har ingåtts i ett annat land bör ha i Sverige,
- överväga om reglerna om äktenskap mellan andra nära släktingar bör ändras och, oberoende av vad utredaren kommer fram till, lämna förslag på hur äktenskap med halvsyskon och med föräldrars syskon kan förbjudas, och
- lämna förslag till de författningsändringar och andra åtgärder som behövs.

Uppdragets bedrivande och konsekvensbeskrivningar

Förslagets konsekvenser ska redovisas på motsvarande sätt som enligt kommittéförordningen (1998:1474). Utredaren ska belysa de samhällsekonomiska konsekvenserna av de förslag på åtgärder som lämnas och de alternativa förslag som har övervägts. I uppdraget ingår att bedöma och redovisa vilka ekonomiska konsekvenser de föreslagna ändringarna bedöms få. Om förslagen förväntas leda till kostnadsökningar ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska undersöka och beskriva hur de frågor som uppdraget omfattar behandlas i andra nordiska länder. Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och

utredningsväsendet, särskilt arbete som gäller frågor om tvångsäktenskap, barnäktenskap och erkännande av utländska månggiften och fullmaktsäktenskap. Utredaren bör hålla sig informerad om pågående relevanta myndighetsuppdrag och även inhämta synpunkter från relevanta myndigheter, såsom länsstyrelserna, Skatteverket, och Migrationsverket.

Utredaren får i mån av tid överväga sådana närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2024.